

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ НАПН УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ ІМ. Г. С. КОСТЮКА НАПН УКРАЇНИ

Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика

Збірник наукових праць

Випуск № 1 (18)

Київ – 2017

УДК 376.54+159.928.22

ББК 74.202.4я43

Н15

Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика : збірник наукових праць / В. В. Камишин (головний редактор) та інші. – Випуск 1 (18). – Київ : Інститут обдарованої дитини, 2017. – 166 с.

Видання є фаховим ДАК України серії «Педагогіка» та «Психологія» (наказ МОН України №241 від 09.03.2016 року, додаток 9).

Друкується за рішенням Вченої ради Інституту психології ім. Г. Костюка НАПН України (протокол № 5 від 31.05.2017 р.) та Вченої Ради Інституту обдарованої дитини НАПН України (протокол № 5 від 31.05.2017 р.).

Головний редактор: *Володимир Вікторович Камишин*, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, директор Інституту обдарованої дитини НАПН України

Заст. головного редактора (науковий редактор): *Ніна Федорівна Федорова*, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу моніторингу обдарованості дітей та молоді Інституту обдарованої дитини НАПН України

Члени редакційної колегії:

Аніщенко Наталія Вікторівна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач відділу діагностики обдарованості Інституту обдарованої дитини НАПН України

Артамонова Олена Геннадіївна – кандидат психологічних наук, заступник директора з науково-інформаційної роботи Федеральної державної бюджетної установи «Центр дослідження проблем виховання, формування здорового способу життя, профілактики наркоманії, соціально-педагогічної підтримки дітей та молоді», м. Москва, Росія

Буркова Людмила Василівна – доктор педагогічних наук, заступник директора з наукової роботи Інституту обдарованої дитини НАПН України

Баширов Шариф Рамазанович – доктор психологічних наук, професор, декан педагогічного факультету Бухарського державного університету, м. Бухара, Узбекистан

Вержибок Галина Владиславівна – кандидат психологічних наук, доцент, член-кореспондент Міждисциплінарної Академії наук, керівник секції «Гендерна психологія» Білоруського об'єднання психологів, м. Мінськ, Білорусь

Веселинова Сніжанна Ставриєва – доктор наук, професор в галузі елементарної освіти на факультеті освіти і науки Університету «Гоце Делчев», м. Штіп, Республіка Македонія

Волощук Іван Степанович – доктор педагогічних наук, головний науковий співробітник відділу підтримки обдарованості та міжнародної співпраці Інституту обдарованої дитини НАПН України

Галчева Камелія Бориславова – доктор педагогічних наук, доцент, кафедри дошкільної педагогіки на педагогічному факультеті Пловдивського університету «Паїсій Хілендаськи», м. Пловдив, Болгарія

Геворкян Майнаруш Маратовна – кандидат педагогічних наук, доцент Вірменського педагогічного університету імені Хачатура Абовяна, м. Єреван, Республіка Вірменія

Гусейнова Тамілла Мамед Рза кизи – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Академії Державного управління при Президентові Азербайджанської республіки, м. Баку, Азербайджан

Довгий Станіслав Олексійович – доктор фізико-математичних наук, професор, президент Малої академії наук України

Кучеряну Стела Георгіївна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології ПГУ (Педагогічний державний університет) імені Т. Г. Шевченка, м. Тирасполь, Молдова

Лук'янчук Наталія Вадимівна – кандидат психологічних наук, завідувач сектору «Соціалізація обдарованої дитини» відділу проектування розвитку обдарованості Інституту обдарованої дитини НАПН України

Максименко Сергій Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України, директор Інституту психології імені Г. С. Костюка

Мадзігон Василь Миколайович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, радник директора Інституту обдарованої дитини НАПН України

Моляко Валентин Олексійович – доктор психологічних наук, завідувач лабораторії психології творчості Інституту психології імені Г. С. Костюка

Музика Олексій Леонідович – кандидат психологічних наук, професор, завідувач лабораторії обдарованості Інституту психології імені Г. С. Костюка

Осадчий Іван Григорович – доктор педагогічних наук, директор Інституту післядипломної освіти Київської обласної державної адміністрації, м. Біла Церква, Україна

Плахотник Василь Макарович – доктор педагогічних наук, провідний науковий співробітник Інституту обдарованої дитини НАПН України

Смацнер Анатолій Петрович – доктор педагогічних наук, заслужений діяч науки Республіки Білорусь, професор кафедри педагогіки і проблем розвитку освіти Білоруського державного університету, м. Мінськ, Білорусь

Тесленко Валентин Вікторович – доктор педагогічних наук, провідний науковий співробітник відділу підтримки обдарованості та міжнародного співробітництва Інституту обдарованої дитини НАПН України

Тодорова Біляна Божинова – доктор болгарської мови, головний асистент на кафедрі болгарської мови, м. Благоевград, Болгарія

Турбан Вікторія Вікторівна – доктор психологічних наук, учений секретар Інституту психології імені Г. С. Костюка

Усманова Манзура Наймівна – кандидат психологічних наук, доцент, м. Бухара, Узбекистан

Чепелєва Наталія Василівна – доктор психологічних наук, заступник директора з наукової роботи психології Інституту психології імені Г. С. Костюка

Чупров Леонід Федорович – кандидат психологічних наук, професор РАП (Російської Академії Природознавства), заслужений працівник науки і освіти РАП, м. Черногорск, Хакасія, Росія

Швалб Юрій Михайлович – доктор психологічних наук, професор, завідувач лабораторії екологічної психології Інституту психології імені Г. С. Костюка

У наукових працях, що ввійшли до збірника, висвітлюється проблема обдарованості дітей та молоді в Україні, аналізується міжнародний досвід з цієї проблеми, висловлюються власні бачення науковців, освітянської громадськості.

Збірник розраховано на наукових, науково-педагогічних і педагогічних працівників, вчителів, вихователів дошкільних закладів, аспірантів, докторантів, а також керівників і спеціалістів, причетних до управління освітньою діяльністю.

За достовірність даних відповідальність несе автор статті.

Рецензенти:

Аніщенко О. В. – доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу андрогогіки Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України;

Швалб Ю. М. – доктор психологічних наук, професор, завідувач лабораторії екологічної психології Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України.

Training and education of a gifted child: theory and practice: Collection of scientific articles / V. Kamishin (chief editor) and others. – Edition 1 (18). – Kyiv : Institute of Gifted Child, 2017. – 166 p.

The edition concerns to the Higher Attestation Commission of Ukraine's professional series «Pedagogy» and «Psychology» (protocol №1-05/8, 22.12.2010).

Published by the decision of the Academic Council of Kostiuk Institute of Psychology of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (protocol № 12, 24.12.2016) and the Academic Council of Institute of Gifted Child of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (protocol № 13, 21.12.2016).

Chief Editor: *Kamyshyn Volodymyr Viktorovych, Doctor of Pedagogical Sciences, Senior Research Fellow, director of Institute of Gifted Child of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv*

Deputy Chief Editor (Scientific Editor): *Fedorova Nina Fedorivna, Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Research Fellow, department of children and youth giftedness' monitoring, Institute of Gifted Child of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv*

Editorial Board Members:

Anishchenko Nataliia Viktorivna – Candidate of Pedagogical Sciences, docent, head of department of giftedness diagnostics, Institute of Gifted Child of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv

Artamonova Olena Hennadiivna – Candidate of Psychological Sciences, deputy director for scientific information work of the Federal State Organization «Research Center of education, healthy lifestyles, prevention of drug addiction, social and educational support to children and young people», Moscow, Russia

Burkova Liudmyla Vasylivna – Doctor of Education, deputy director of research, Institute of Gifted Child, the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv

Basharov Sharyf Ramazanovych – Doctor of Psychological Sciences, professor, Dean of Faculty of Education, Bukhara State University, Bukhara, Uzbekistan

Verzhybok Halyna Vladyslavivna – Candidate of Psychological Sciences, docent, corresponding member of the Interdisciplinary Academy of Sciences, head of section «Gender Psychology», Belarusian association of psychologists. Minsk, Belarus

Veselynova Snizhanna Stavryieva – Doctor of Sciences, professor in the area of Elementary education, Faculty of Education, University Goce Delcev, Stip, Macedonia

Voloshchuk Ivan Stepanovych – Doctor of Pedagogical Sciences, Senior Research Fellow, department of international cooperation and giftedness, Institute of Gifted Child of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv

Halcheva Kameliia Boryslavova – Doctor of Pedagogical Sciences, docent of preschool pedagogy department, Pedagogical Faculty, Plovdiv University «Paysii Hilendarski», Plovdiv, Bulgaria

Hevorkian Mainarush Maratovna – Candidate of Pedagogical Sciences, docent of Armenian Pedagogical University after Khachatur Abovyan, Yerevan, Republic of Armenia

Huseinova Tamilla Mamed Rza kyzy – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of Foreign Languages Academy of Public Administration under the President of Azerbaijan Republic, Baku, Azerbaijan

Dovhyi Stanislav Oleksiiovych – Doctor of Physical and Mathematical Sciences, professor, President of Minor Academy of Sciences of Ukraine

Kucherianu Stela Heorhiivna – Candidate of Psychological Sciences, docent, department of psychology, Taras Shevchenko Pedagogical State University, Teraspol, Moldova

Lukyanchuk Nataliia Vadymivna – Candidate of Psychological Sciences, head of sector “Socialization of a gifted child”, department of giftedness design, Institute of Gifted Child of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv

Maksymenko Serhii Dmytrovych – Doctor of Psychological Sciences, professor, Full Member of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, director of Kostiuk Institute of Psychology

Madzihon Vasyl Mykolaiovych – Doctor of Pedagogical Sciences, professor, Full Member of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, advisor to the director of Institute of Gifted Child of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv

Moliako Valentyn Oleksiiovych – Doctor of Psychological Sciences, head of the laboratory of psychology of creativity, Kostiuk Institute of Psychology

Muzyka Oleksii Leonidovych – Candidate of Pedagogical Sciences, professor, head of the laboratory of giftedness, Kostiuk Institute of Psychology

Osadchyi Ivan Hryhorovych – Doctor of Pedagogical Sciences, director of Institute of Postgraduate Education of Kyiv Regional State Administration, Bila Tserkva, Ukraine

Plakhotnyk Vasyl Makarovych – Doctor of Pedagogical Sciences, Senior Research Fellow, Institute of Gifted Child of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv

Smantser Anatolii Petrovych – Doctor of Pedagogical Sciences, Honored Scientist of the Republic of Belarus, professor of pedagogy and development problems of the Belarusian State University, Minsk, Belarus

Teslenko Valentyn Viktorovych – Doctor of Pedagogical Sciences, Senior Research Fellow department of international cooperation and giftedness, Institute of Gifted Child of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv

Todorova Biliانا Bozhynova – Doctor of Bulgarian language, chief assistant at the department of Bulgarian language, Blagoevgrad, Bulgaria

Turban Viktoriia Viktorivna – Doctor of Psychological Sciences, Scientific Secretary, Kostiuk Institute of Psychology

Usmanova Manzura Naimivna – Candidate of Psychological Sciences, docent, Bukhara, Uzbekistan

Chepeliёva Nataliia Vasylivna – Doctor of Psychological Sciences, Deputy Director for Science of Psychology, Kostiuk Institute of Psychology

Chuprov Leonid Fedorovych – Candidate of Psychological Sciences, professor of Russian Academy of Natural Sciences, Honored Worker of Science and Education of Russian Academy of Sciences, Chernogorsk, Khakassia, Russia

Shvalb Yurii Mykhailovych – Doctor of Psychological Sciences, professor, head of Laboratory of Environmental Psychology, Kostiuk Institute of Psychology

Scientific works that are included in the digest highlight the problem of gifted children and youth in Ukraine, analyze international experience on this issue, express views of scientists and educational community.

The digest is designed for scientific, pedagogical and teaching staff, teachers, educators of pre-school institutions, graduate students, doctoral students, as well as for managers and professionals involved in the management of educational activities.

The author is responsible for the accuracy of the information.

Reviewers:

Anishchenko O. V. – Doctor of Pedagogical Sciences, Senior Research Fellow, department of andragogics, Institute of Pedagogical Education and Adult Education, the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine;

Shvalb Yu. M. – Doctor of Psychological Sciences, professor, head of Laboratory of Environmental Psychology, Kostiuk Institute of Psychology.

ЗМІСТ

Розділ I. Педагогічні проблеми обдарованої особистості

1.1. <i>Мартинець Лілія</i> . Управління освітнім середовищем професійного розвитку вчителів: сучасний стан та проблеми	8
1.2. <i>Федорова Ніна</i> . Результат педагогічного покликання – творчість учителя	17
1.3. <i>Горбань Сергій</i> . Сучасний стан професійної підготовки майбутніх художників сакрального живопису в Україні	26
1.4. <i>Гальченко Максим</i> . Принципи наукової освіти	32
1.5. <i>Зуєв Михайло</i> . Загальні підходи до організації навчання обдарованих дітей в Європейських країнах	40
1.6. <i>Удовиченко Ірина</i> . Організація освітнього середовища для обдарованих учнів загальноосвітніх навчальних закладів	46
1.7. <i>Демченко Оксана</i> . Особливості педагогічної діяльності при формуванні компетентностей обдарованої особистості	53
1.8. <i>Сокурєнко Олена</i> . Інтеграція змісту освіти як умова формування цілісної картини світу обдарованих учнів початкової середньої освіти	61
1.9. <i>Дем'яненко Віктор</i> . Технології визначення індивідуально-типологічних особливостей учня для адаптивного навчання	67

Розділ II. Проблеми розвитку обдарованості у позашкільних навчальних закладах

2.1. <i>Тименко Володимир</i> . Теоретичні засади етнічного дизайну у професійній освіті	75
2.2. <i>Шкляр Вікторія</i> . Міжнародне партнерство та нарощування потенціалу післядипломної педагогічної освіти в Україні (на прикладі Закарпатського Інституту післядипломної педагогічної освіти)	85
2.3. <i>Шарапанюк Аліна</i> . Професійна компетентність сучасного вихователя у вимірі наукових досліджень	89
2.4. <i>Коваленко Лідія</i> . Науково-інтелектуальні конкурси та творчо-мистецькі заходи як запорука розкриття та реалізації особистісного потенціалу обдарованої молоді	96

Розділ III. Психологічні проблеми обдарованої особистості

3.1. <i>Рудницька Світлана</i> . Міфологічні координати освітнього дискурсу	103
3.2. <i>Бельская Наталия</i> . Комплексная психодиагностическая профорориентационная система «абитуриент» и ее возможности для выявления одаренных старшеклассников ..	111
3.3. <i>Колярова Анастасія</i> . Проблематизація поняття тілесності в сучасній психології	119
3.4. <i>Андросович Ксенія</i> . Дослідження соціальної адаптації першокурсників в умовах освітнього середовища професійно-технічного навчального закладу	125
3.5. <i>Мірошник Зоя</i> . Психологічні особливості рольових комплексів сучасних фахівців ...	134
3.6. <i>Третьяк Тетяна</i> . Методичні засоби розвитку готовності учнів до розв'язування творчих задач	144
3.7. <i>Єзерська Наталія</i> . Фактори суб'єктивного благополуччя та індивідуально-типологічні особливості обдарованих школярів	150
НАШІ АВТОРИ	163

CONTENTS

Section I. Pedagogical problems of gifted personality

1.1. <i>Martinets Liliya</i> . Management of educational environment of teachers' professional development: current state and problems	8
1.2. <i>Fedorova Nina</i> . The result of a pedagogical vocation – the creativity of the teacher	17
1.3. <i>Gorban Sergiy</i> . Modern state of professional training the future sacred art painters in Ukraine	26
1.4. <i>Halchenko Maksym</i> . Principles of science education	32
1.5. <i>Zuev Michael</i> . General approaches to organization of children training in european countries	40
1.6. <i>Udovychenko Iryna</i> . Organization of educational environment for gifted students of general educational establishments	46
1.7. <i>Demchenko Oksana</i> . Peculiarities of pedagogical activity in the formation of gifted personality competences	53
1.8. <i>Sokurenko Olena</i> . Integration of the content of education as a condition of formation of a comprehensive picture of the world of gifted primary school students	61
1.9. <i>Demianenko Viktor</i> . Technologies of determination of individual-typological features of the student for adaptive education	67

Section II. Problems of the development of endowment in out-of-school educational institutions

2.1. <i>Tymenko Volodymyr</i> . Theoretical foundations of ethnic design in vocational education	75
2.2. <i>Shkliar Viktoriia</i> . International cooperation and postgraduate pedagogical education capacity building in Ukraine (on the experience of zakarpatskyy institute of pedagogical education)	85
2.3. <i>Sharapaniuk Alina</i> . Modern preschool teachers' professional competency in the context of scientific investigations' demention	89
2.4. <i>Kovalenko Lidiia</i> . Scientific and intellectual competitions and creative and artistic events are the key to the discovery and realization of the personal potential of gifted youth	96

Section III. Psychological problems of gifted personality

3.1. <i>Rudnytska Svitlana</i> . Mifological coordinates of the educational discussion	103
3.2. <i>Belskaia Natalyia</i> . Complex psychodiagnostic system of a vocational guidance "ENROLLEE" and its possibility for identifying of gifted high school students	111
3.3. <i>Kolyarova Anastasia</i> . Problematization of the concept of corporeality in modern psychology	119
3.4. <i>Androsovykh Kseniya</i> . Research of social adaptation of first-year student in the conditions of the educational environment of professional and technical educational institutions	125
3.5. <i>Miroshnyk Zoya</i> . Psychological features of the role complexes of modern specialists.....	134
3.6. <i>Tretiak Tetiana</i> . Methodical means of developing students' readiness to solve creative tasks	144
3.7. <i>Ezerskaya Nataliya</i> . Factors of subjective well-being, individually-typological characteristics of talently schoolchildren.....	150
OUR AUTHORS	163

**ТЕХНОЛОГІЇ ВИЗНАЧЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-ТИПОЛОГІЧНИХ
ОСОБЛИВОСТЕЙ УЧНЯ ДЛЯ АДАПТИВНОГО НАВЧАННЯ**

Рассмотрены разные подходы в определении индивидуально-типологических особенностей ученика. Проведен анализ классификаций топологий психологических особенностей людей. Рассмотрены концептуальные подходы к реализации адаптивного обучения в условиях массового внедрения в систему образования новых компьютерных технологий.

Ключевые слова: *индивидуально-типологических особенностей ученика, информационные технологии, адаптивное обучение.*

Different approaches are considered in the definition of the individually-typological features of the student. The analysis of classifications of topologies of psychological features of people is carried out. Conceptual approaches to the implementation of adaptive learning in the context of mass introduction of new computer technologies into the education system are considered.

Key words: *individually-typological features of the student information technologies, adaptive learning.*

Прогрес суспільства нерозривно пов'язаний з створенням електронних освітніх ресурсів, які нині набули досить широкого поширення в країнах з високим рівнем розвитку системи освіти. Як визначальну ознаку сучасного суспільства можна виокремити забезпечення можливості людини отримати інформацію з будь якої галузі знань, у будь який час і майже в будь якому місці. Досягнення масового впровадження у систему освіти нових технологій в поданні навчального матеріалу, вдосконаленні видів навчальної діяльності тощо, викликає необхідність розвитку нових дидактичних підходів. Зазначене зумовлювалося тим, що потужність обчислювальних засобів стала такою, за якої вже можна було говорити про автоматизовані навчальні курси (АНК) або системи управління навчанням (СУН, LMS) як про деякий квазісуб'єкт навчального процесу [2]. Основною ознакою такого навчання є його персоналізована направленість – адаптованість навчального процесу до індивідуальних потреб учня (дітей і дорослих). Задовольнити індивідуальні потреби учня для адаптивного навчання можливо при умові всебічного вивчення його індивідуальних характеристик. Однією з таких важливих характеристик є індивідуально-типологічні особливості учня. Виникає необхідність у використанні існуючих та створенні нових технологій для визначення індивідуально-типологічних особливостей учня.

Наше повсякденне життя заповнюють різноманітні комп'ютеризовані сервіси, переважна більшість яких є адаптивними, тобто в якійсь мірі вони налаштовуються до індивідуальних

Розділ I. Педагогічні проблеми обдарованої особистості

вподобань кожного користувача. Відомо, що для реєстрації в комп'ютеризованих сервісах, таких як соціальні мережі, електронна пошта, інтернет-магазини, інтернет-банки, сервіси з бронювання квитків, готелів, транспортних засобів та іншого, сервіси електронного урядування та інших необхідно надавати персональні дані, можуть бути запити на локацію, різного виду опитування та стеження за використанням таких сервісів користувачем. Таким чином визначаються вподобання користувача та надаються відповідні пропозиції. Ці технології, з дотриманням морально-етичних норм, було б доцільно використати і в комп'ютеризованих освітніх ресурсах для встановлення ряду індикаторів, що дозволили б визначити індивідуально-типологічні особливості учня.

Виникнення індивідуальних особливостей учня пов'язано з тим, що кожна людина проходить свій особливий шлях розвитку, набуваючи на ньому найрізноманітніших типологічних особливостей вищої нервової діяльності, які впливають на своєрідність якостей учня. До індивідуальних особливостей належать специфічність відчуттів, сприймання, мислення, пам'яті, уяви, особливості інтересів, нахилів, здібностей, темпераменту, характеру та інше [3]. Визначення цих риси та якостей, які характеризуються індивідуально-типологічними особливостями учня є досить складною задачею, розв'язування якої важливе та необхідне в процесі адаптивного навчання. Для класифікації нескінченно різноманітних психологічних особливостей людей існують різні топології та методики їх визначення.

Зигмунд Фрейд (Sigmund Freud) розробив типологію характерів, а Карл Густав Юнг (Carl Gustav Jung) – типологію свідомості. Карл Юнг почав розробляти свою систему як типологію темпераментів, але через кілька років прийшов до типології свідомості. В основі типології запропонованої Карлом Юнгом, яка опублікована у 1921 році в книзі «Психологічні типи», лежать прояви таких чотирьох основних психологічних функцій, які допомагають людині сприймати світ: мислення, емоції, відчуття, інтуїція. Він виокремлює чотири пари протилежних індивідуально-типологічних особливостей: екстравертний/інтровертний, сенсорний/інтуїтивний, розумовий/чуттєвий, раціональний/ірраціональний [9].

На основі топології Карла Юнга було створено опитувальник Майєрс - Бріггс MBTI (Myers-Briggs Type Indicator) для визначення індивідуально-типологічних особливостей людини при призначенні її на роботу, де вона змогла б найбільш ефективно проявити свої таланти. Суть системи психологічного тестування MBTI полягає в тому, що, завдяки вимірюванню унікальних комбінацій особистісних факторів людини, можна передбачити її схильність до певного виду діяльності, стиль її дій, характер рішень та інші особливості, що дозволяють їй відчувати себе комфортно і впевнено. Для чого були розроблені 4 шкали (дескриптори), за якими досліджується особистість людини:

- EI (Extraversion or Introversion), де E (екстраверт) – орієнтація на зовнішні об'єкти; I (інтроверт) – орієнтація всередину, на самого себе.
- SN (Sensing or Intuition), де S (сенсорика) – орієнтація на факти і отриманий досвід; N (інтуїція) – орієнтація на передчуття, загальну інформацію.
- TF (Thinking or Feeling), де T (мислення, логіка) – здатність раціонально зважити «за» і «проти»; F (почуття, етика) – рішення приймаються емоційно.

– JP (Judging or Perceiving), де J (судження і раціональність) – планування та упорядкування; P (сприйняття та ірраціональність) – прагнення орієнтуватися за обставинами, вміння адаптуватися [11].

За допомогою тесту MBTI [8] можна визначити до якого типу із шістнадцяти (подано в таблиці 1) належить особистість людини.

Таблиця 1

Типи MBTI

<i>Аналітики</i>	Впевнений індивідуалізм	INTJ-A, INTP-A
	Майстерність взаємодії з людьми	ENTJ-A, ENTP-A
	Постійне вдосконалення	INTJ-T, INTP-T
	Соціальна діяльність	ENTJ-T, ENTP-T
<i>Дипломати</i>	Впевнений індивідуалізм	INFJ-A, INFP-A
	Майстерність взаємодії з людьми	ENFJ-A, ENFP-A
	Постійне вдосконалення	INFJ-T, INFP-T
	Соціальна діяльність	ENFJ-T, ENFP-T
<i>Вартові</i>	Впевнений індивідуалізм	ISTJ-A, ISFJ-A
	Майстерність взаємодії з людьми	ESTJ-A, ESFJ-A
	Постійне вдосконалення	ISTJ-T, ISFJ-T
	Соціальна діяльність	ESTJ-T, ESFJ-T
<i>Дослідники</i>	Впевнений індивідуалізм	ISTP-A, ISFP-A
	Майстерність взаємодії з людьми	ESTP-A, ESFP-A
	Постійне вдосконалення	ISTP-T, ISFP-T
	Соціальна діяльність	ESTP-T, ESFP-T

Для опису індивідуальних особливостей в навчальній діяльності у 1974 році С. Річман і Е. Грейшен (Riechmann, Grasha,) використали поняття «навчальні переваги». Вони охарактеризували шість різних типів учнів, коротка психологічна характеристика кожного із типу учнів виглядає таким чином:

- *ухиляються* (не мотивований, не зацікавлений, пасивний);
- *бере участь* (мотивований, з чітко вираженими навчальними інтересами, активний);
- *змагається* (схильний до самоствердження, протиставлення своєї думки позиціях однокласників і вчителя);
- *співпрацює* (орієнтований на дискусії, роботу в групах та міжособистісна взаємодія в цілому);
- *залежний* (воліє структурування програми і завдання з чітко визначеними формами контролю з боку вчителя);
- *незалежний* (воліє сам впливати на зміст і структуру навчальної програми, використовуючи допомогу вчителя як додатковий ресурс).

С. Річман і Е. Грейшен ці типи учнів означили в три типи біполярних навчальних переваг: ухиляються/бере участь; змагається/співпрацює; залежний/незалежний. Зазначені типи навчальних переваг характеризують комунікаційні властивості учня з учителем.

Для опису індивідуальних особливостей учнів, що характеризують мотиваційне ставлення учнів до навчання Ференсом Мартоном і Ентвайстлом Ноелем (Ferenc Marton, Entwistle Noel) було використано поняття «підходи до навчання» (Approaches to Learning). Н. Ентвайстл охарактеризував три підходи до навчання:

– *глибокий підхід*, який передбачає розуміння мети навчання, активний і критичний інтерес до навчального матеріалу та поєднання його з попередніми знаннями та досвідом, пошук закономірностей, ідей, доказів та висновків.

– *поверхневий підхід*, який передбачає вивчення навчального матеріалу, потребує зовнішньої мотивації, відсутність інтересу до навчального матеріалу, розуміння його і поєднання його з попередніми знаннями та досвідом, механічне відтворення фактів для отримання потрібної оцінки.

– *стратегічний підхід*, який передбачає сконцентрованість на конкретному результаті навчання, послідовне і наполегливе прагнення для досягнення навчальних цілей, ефективне використання часу та зусилля, уважність до порад та вимог викладачів [7, 10].

Для визначення індивідуальних особливостей учнів в пізнавальній діяльності було введено поняття «стиль навчання» (Learning Style). Стиль навчання – це індивідуально-своєрідні способи отримання знань в навчальній діяльності учня. Термін «стиль навчання» з'явився в західній психолого-педагогічній літературі в 70-х роках минулого століття і характеризує типові для даного учня підхід до процесу свого навчання [4].

Психологи Девід Колб (David A. Kolb) і Роджер Фрай (Roger Fry) запропонували свою відому модель, також з чотирьох елементів, яка є своєрідним розвитком теорії особистості Карла Юнга. Ця модель сконцентрована на тому, як людина взаємодіє з оточуючим її світом і адаптується до нього. Здійснюючи будь який вид діяльності кожна людина має індивідуальні особливості. При цьому різні види діяльності можуть здійснюватись однією людиною притаманним тільки цій людині способом, але з різною ефективністю при виконанні різних видів робіт. У зв'язку з тим, що на практиці люди, зазвичай, виконують широке коло різноманітних робіт, які, в загальному випадку, стосуються різних предметних галузей, мають різний зміст і складність, їх ефективне виконання може бути досягнуто, коли людина застосовує різні стилі діяльності. Таким чином, для ефективного виконання широкого кола практичних завдань, що виникають на практиці, успішна людина має володіти кількома стилями діяльності. Здатність людини здійснювати той чи інший вид діяльності, переважно використовуючи притаманний тільки цій людині спосіб, визначають як стиль діяльності [1]. Існує пряма кореляція між стилем діяльності людини і стилем, за яким ця людина навчається, і навпаки [6]. Тому все, що зазначене для стилів діяльності, стосується і навчальної діяльності, як основного, найбільш складного виду діяльності людини та навчальних стилів, які учні застосовують у процесі навчання.

Навчальні стилі учня проявляються в процесі прийняття ним рішень на всіх рівнях функціонування системи навчальної діяльності. Врахування навчального стилю учня є необхідним і важливим фактором для пошуку підходів до структурування змісту та створенню методик адаптивного навчання.

Девід Колб і Роджер Фрай стверджують, що ефективне навчання передбачає володіння чотирма різними здібностями (які зазначено на кожному полюсі їх моделі навчальної діяльності): конкретний досвід (Concrete Experience), вдумливе спостереження (Reflective Observation), абстрактне осмислення (Abstract Conceptualization), активне експериментування (Active Experimentation).

На практиці навчальна діяльність учнів може кілька разів, у довільній доцільній послідовності перебувати в різних місцях моделі, неодноразово повертатися до тих або інших його етапів тобто здійснюється багатоциклічна навчальна діяльність.

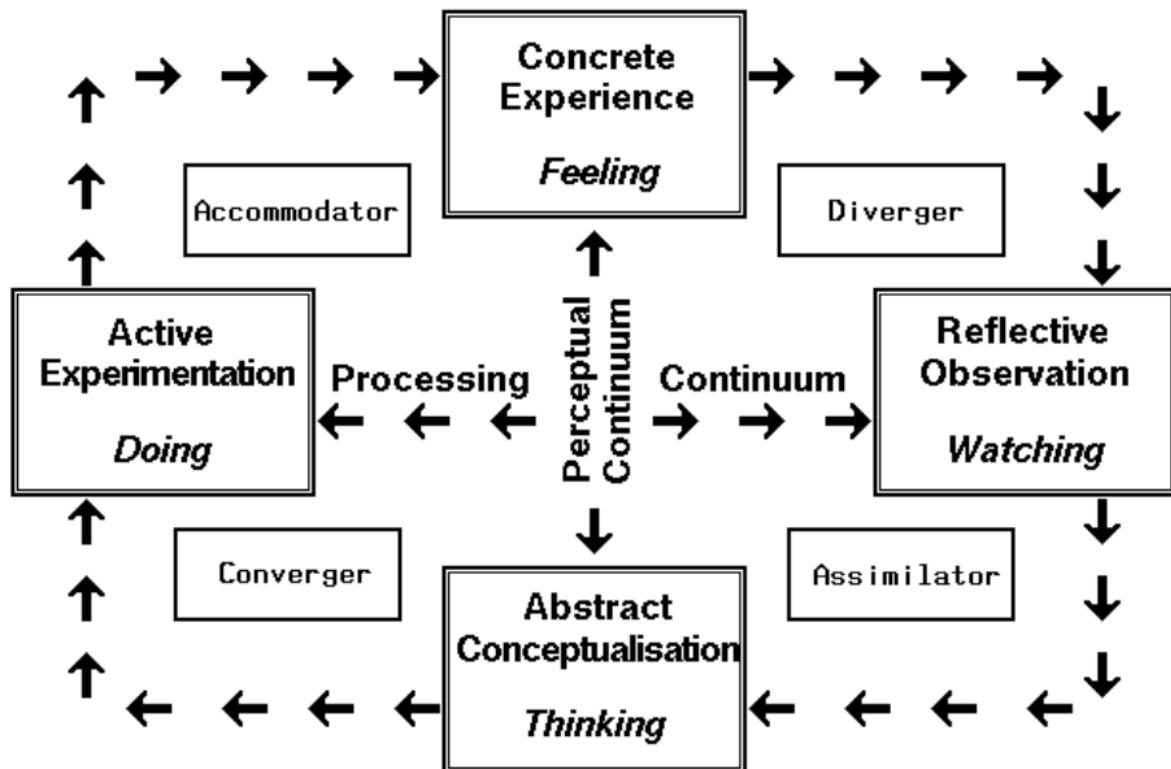

Рис. 1 Модель Колба.

Модель навчальної діяльності, подана навчальним циклом (рис.1), виявилася досить продуктивною при створенні методики практичного визначення індивідуально-типологічних особливостей учнів, які характеризують їхні навчальні стилі [5]. В цій методиці пропонується типологія навчальних стилів, яка ґрунтується на тому, що більшість учнів не однаково володіють всіма чотирма здібностями, а типові навчальні стилі учнів є виявом і результатом переважного застосування ними у процесі навчання відповідних парних комбінації

Розділ I. Педагогічні проблеми обдарованої особистості

здібностей, які зазначено на кожному полюсі моделі навчальної діяльності. Це визначає чотири стилі навчання, які називаються: *акомотивний* (accommodator), *дивергентний* (diverger), *конвергентний* (converger), *асимілятивний* (assimilator).

Акомотивним навчальним стилем володіють учні, які у процесі навчання переважно застосовують такі основні здібності навчального циклу як конкретний досвід і активне експериментування. Це учні, які переважно навчаються завдяки здобутому досвіду і особистим спостереженням. Вони:

- перед початком отримання теоретичних знань бажають попередньо спробувати все «своїми руками»;
- надають перевагу розробленню планів і здійсненню нових і складних експериментів;
- більш пристосовані до практичних дій ніж до аналітичної роботи;
- швидко відкидають більшість існуючих підходів і обирають імпровізацію.

Дивергентним навчальним стилем володіють учні, які в процесі навчання застосовують такі основні здібності навчального циклу, як конкретний досвід і вдумливе спостереження. Це такі учні, які переважно навчаються завдяки своїм почуттям. Вони:

- мають нахили до розгляду ситуації, що виникають, з багатьох сторін;
- всебічно аналізують відомості;
- мають широкі інтереси;
- надають перевагу виконанню практичних дій;
- отримують нові дані.

Конвергентним навчальним стилем володіють учні, які в процесі навчання застосовують такі основні здібності навчального циклу, як абстрактне осмислення і активне експериментування. Це учні, які надають перевагу запровадженню концепцій. Вони:

- відшукують підходи до практичного використання ідей, концепцій і теорій;
- здатні віднаходити прості та ефективні способи розв'язування проблем, що виникають;
- використовують формальні методи і засоби для виконання завдань, що постали.

Асимілятивним навчальним стилем володіють учні, які в процесі навчання застосовують такі основні здібності навчального циклу, як вдумливе спостереження і абстрактне осмислення. Це спостережливі і концептуальні учні. Вони:

- мають нахили до створення теоретичних моделей;
- здатні ідентифікувати ідеї і передбачати результати;
- визначають відмінності взаємозалежних фактів;
- надають перевагу індуктивним методам;
- здатні приходити до логічних висновків [1].

У навчальній діяльності поєднуються всі типологічні ознаки, тому завданням адаптивного навчання є максимальне визначення індивідуально-типологічних особливостей учнів та забезпечення балансу між типологічними компонентами.

В запропонованих методиках визначення типологічних ознак учня здійснюється шляхом запровадження спеціальних тестів-опитувальників, які потребують додаткового часу на їх

проведення та опрацювання результатів. Вони не мають динамічного характеру, а в процесі адаптивного навчання досить важливим є оперативно визначати індивідуально-типологічні особливості учнів. Для цього необхідні методики, що дозволяли б визначати індивідуально-типологічні особливості учнів в ході їхнього навчання.

Адаптивне навчання з урахуванням індивідуально-типологічних особливостей учнів допомагає створити систему індивідуально-своєрідних прийомів і способів навчальної діяльності, що визначаються комплексом природних особливостей людини. Таке навчання дозволяє запобігти численним прогалин в індивідуальній підготовленості учнів, досягати їм отримати бажаного рівня знань.

Використані літературні джерела

1. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія [текст] / В. Ю. Биков. – К. : Атіка, 2009. – 684 с.
2. Гуржій А. М., Лапінський В. В. Взаємозв'язок інформатизації суспільства і системи освіти // Комп'ютер у школі та сім'ї, 2015. – № 8(104). – С. 5–9.
3. Зайченко І. В. Педагогіка [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://westudents.com.ua/knigi/344-pedagogka-zaychenko-B.html>.
4. Холодна М. А. Когнитивные стили. О природе индивидуального ума [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://educ.wikireading.ru/13230>.
5. David A. Kolb On experiential learning. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://infed.org/mobi/david-a-kolb-on-experiential-learning/>
6. David Kolb A. Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://academic.regis.edu/ed205/kolb.pdf>.
7. Entwistle N. J. Contrasting Perspectives on Learning [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.docs.hss.ed.ac.uk/iad/Learning_teaching/Academic_teaching/Resources/Experience_of_learning/EoLChapter1.pdf.
8. Free personality test [Електронний ресурс]– Режим доступу: <https://www.16personalities.com/free-personality-test>.
9. John Beebe. Психологічні типи Фрейда і Юнга. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.maap.pro/biblioteka/stati/beebe_psihologicheskie_tipy_freida_i_junga.html.
10. Marton, F., Säljö, R Approaches to Learning [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.docs.hss.ed.ac.uk/iad/Learning_teaching/Academic_teaching/Resources/Experience_of_learning/EoLChapter3.pdf.
11. The mission of the Myers & Briggs Foundation [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.myers-briggs.org/>.

Bibliography

1. Bykov V. Yu. Modeli orhanizatsiinykh system vidkrytoi osvity : monohrafiia [tekst] / V. Yu. Bykov. – K. : Atika, 2009. – 684 s.

Розділ І. Педагогічні проблеми обдарованої особистості

2. Hurzhii A. M., Lapinskyi V. V. Vzaiemozv'yazok informatyzatsii suspilstva i systemy osvity [tekst] // Komp'yuter u shkoli ta sim'yi, 2015. – № 8(104). – S. 5-9.
3. Zaichenko I. V. Pedagogika [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://westudents.com.ua/knigi/344-pedagogka-zaychenko-B.html>.
4. Kholodna M. A. Kohnytyvnye styly. O pryrode yndyvudualnoho uma [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <https://educ.wikireading.ru/13230>.
5. David A. Kolb On experiential learning. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://infed.org/mobi/david-a-kolb-on-experiential-learning/>
6. David Kolb A. Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <https://academic.regis.edu/ed205/kolb.pdf>.
7. Entwistle N. J. Contrasting Perspectives on Learning [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: http://www.docs.hss.ed.ac.uk/iad/Learning_teaching/Academic_teaching/Resources/Experience_of_learning/EoLChapter1.pdf.
8. Free personality test [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <https://www.16personalities.com/free-personality-test>.
9. John Beebe. Psykhologichni typy Freida i Yunha. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: http://www.maap.pro/biblioteka/stati/beebe_psihologicheskie_tipy_freida_i_junga.html.
10. Marton, F., Säljö, R. Approaches to Learning [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: http://www.docs.hss.ed.ac.uk/iad/Learning_teaching/Academic_teaching/Resources/Experience_of_learning/EoLChapter3.pdf.
11. The mission of the Myers & Briggs Foundation [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.myersbriggs.org/>.